

עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

תלגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: לשם יחוד

לשם יחוד קונו כנודע ובדיבור יזכיר בפיו לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. ע"כ.

וכך כתב הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן ז"ע (הובא בספרו דברי מאיר) על הפסוק בתהלים (מ"ה, ב') "רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך", משל לאחד שהיה נושא מתנה למלך וירא מהליסטים שעומדים על הדרכים שלא יחטפו ויגזלו את מתנת המלך, על כן עשה עצה בנפשו וצועק בכל הדרך שהוא נושא מתנת המלך, ועל ידי כך יראו הליסטים לגשת ולחטוף מתנת המלך, כי הנוגע במתנת המלך אחת דתו להמית. כן הדבר באם איזה איש ישראל עוסק בדבר קדושה ואם לא תיקן עוונותיו ופשעיו בפרט פגם הברית ח"ו, אז מוכנים הסטרא אחרא לחטוף ולגזול אותם דברים שבקדושה, על כן עצה לומר קודם כל דבר "לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה", שנותן מתנה לחי עולמים.

וזהו "רחש לבי דבר טוב", שעוסק בתורה ותפלה וירא מהסטרא אחרא "אומר אני מעשי למלך" שמוסר הכל להשם יתברך, ואז אני הולך בשלום. ע"כ.

ומעלת אמירת "לשם יחוד", אינה רק בתפילה אלא לפני כל מצוה ולימוד תורה וכמו שכתב הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק ז"ע בספרו צעטיל קטן (אות ד'): בכל הדברים שבעולם הן בתורה הן בתפילה הן במצוות מעשיות ירגיל עצמו לומר: הריני עושה זאת לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה לעשות נחת רוח להבורא ית"ש, וירגיל עצמו לומר זאת בתוכיות הלב ובהמשך הזמן ירגיש הארה גדולה באמירה זו. ע"כ.

לא עלינו אדם הולך להלוית המת יאמר: לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה, הריני הולך לקיים מצות "לויית המת" לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, כמו שכתוב בתורה "והלכת בדרכיו" ודרשו חז"ל בסוטה (יד.) מה הקב"ה קובר מתים אף אתה קבור מתים.

כמו כן הולך לחתונה יאמר בכוונה: לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה, הריני הולך לקיים המצוה לשמח חתן וכלה.

למשל בכך החיים (סימן רס"ב אות ט"ב) כתב: ודאי מועילה מאוד נשיקת ידי הרב ושיג עיד"ז תועלת גדולה לפי הקדושה שיש בהם, שמחדשים וכותבים בימין, ושמאל מסייע לימין. שיש בהם קדושת התורה הכתובה באצבע אלוקים. ואף הביא "לשם יחוד" שיש לומר קודם נשיקת ידי הרב, והביא מפתח הדבור שהעלה שיש לנשק ולברך בידו האחת יד ימין. עיי"ש.

החיד"א בספרו עבודת הקודש תיקן אמירת "לשם יחוד", שבו הוא מציין את כל המצוות המצויות במשך היום, ומציין שם בין שלושים לארבעים מצוות ועל ידי שאומר זאת בבקר, עולה לו כאילו אמר זאת בעת קיום המצוה, ויועיל לו לכל היום.

במעלת אמירת "לשם יחוד", כתב השל"ה הקדוש (מסכת יומא עמוד התשובה דרך חיים אותיות קע"ח – קפ"ט) וז"ל: כל מצוה ומעשה טוב צריך להיות בדיבור במחשבה ובמעשה. הדיבור הוא שידבר המצוה בפיו. קודם שיעשה ויציאנה בשפתיו בלשון אשר היא כתובה, ואחר כך יאמר הנני מוכן ומזומן לקיים מצוה פלונית, לשם יחוד קודשא בריך ושכינתיה.

במסכת ראש השנה (כח. וכת.) נחלקו תנאים ואמוראים אם מצוות צריכות כוונה. ואף רבותינו הראשונים נחלקו בזה. ומרן השלחן ערוך בהלכות קריאת שמע (סימן ס' סעיף ד') כתב: יש אומרים שאין מצוות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת באותה עשיית מצוה "וכן הלכה". ע"כ.

אלא שנחלקו הפוסקים האם מרן הכריע כן מחמת ודאי או מחמת ספק, ונפק"מ אם מסופק אם כיון או לא, האם צריך לעשות המצווה שוב. הפמ"ג (בפתיחה כוללת, הלכות ברכות השחר בד"ה עוד ראיתי) נסתפק בזה בדעת הש"ע, ובהגהות רעק"א לשר"ע (סק"ג) הכריע שאין זה אלא מתורת ספק, ולעומת זאת האליה רבה (סוף סי' ריג) נקט דמרן פסק כן מחמת ודאי, וכן נראה מדברי הגר"א (סי' ס' סק"ט) והמשנה ברורה בביאור הלכה (סי' ס' ד"ה וכן הלכה) פסק כהגר"א ואאליה רבה.

מחלוקת נוספת קיימת בענין מצוות דרבנן כגון הדלקת נרות חנוכה ונטילת ידיים וכדו', האם גם בזה כוונה מעכבת, ונחלקו בזה האחרונים, הרדב"ז (ח"א סי' כ') ומשפט צדק (ח"ב סי' ס"ב) וכנה"ג (הגה"ט סוסי" תקפט) ומג"א (סק"ג) הכריעו שבמצוות דרבנן אין צריך כוונה, וכך למד הפר"ח (סי' תפט אות ד') בדעת מרן השולחן ערוך, אם כי הפרי חדש עצמו חולק על מרן וסובר דאף במצוות דרבנן כוונה מעכבת, ובספר מקראי קודש (למהר"א) סובר, דדעת מרן עצמו דבעי כוונה אף במצוות דרבנן, והביאו החיד"א בספרו ברכי יוסף (סי' תפ"ט סק"ג), ולהלכה לכתחילה צריך לכיון לצאת ידי חובת המצוה, ובדיעבד שלא כיון יצא.

לכאורה על ידי אמירת "לשם יחוד" מקיים בזה את כוונת המצוה הנצרכת, אלא שלכל הדעות אין חובה לומר בפירוש בפיו שמכוין לקיים המצוה ודי בכוונת המחשבה בלבד, ומכל שכן כשמברך קודם עשיית המצוה שיש לומר שהברכה היא גילוי דעת שמכוין לקיים מצות השם יתברך וכמו שכתב בחידושים מהריטב"א (פסחים ז.ז.), ואם כן אין חובה מן הדין לומר "לשם יחוד" לפני עשיית כל מצוה.

אולם על פי הזוה"ק יש מעלה גדולה באמירת "לשם יחוד" לפני כל מצוה ומצוה, אשר על ידי אמירה זו מסלק את הסטרא אחרא, וכדברי הזוה"ק בפרשת תזריע (דף נא.) שאם מזכיר על כל מעשה מצוה שעושה את שמו של הקב"ה, מיד הסטרא אחרא מסתלקת, ואין לה רשות לינק ולקחת לעצמה ממעשה המצוה. וכתב רבינו האר"י זיע"א בשער רוח הקודש (דף י"ב ע"ב) וז"ל: "וקודם שהאדם יעשה איזו מצוה או צדקה יאמר, ליחידא שמה דקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו בשם כל ישראל, ויכוין לחבר שם ר"ה שהם דחילו ורחימו עם שם ר"ה שהם קודשא בריך הוא ושכינתיה". ע"כ.

וכך כתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פרק ט"ז אות רצ"ט): עיקר שהכל תלוי בו הוא יסוד כל דבר ודבר לא יהיה לו אחיזה כלל ועיקר כענין אומר (ירמיה כ"ב, ג') "הוי בונה ביתו בלא צדק", וצדק היא המלכות, והיינו מי שכל מעשיו לשם שמים, סוד היחוד "שם" היינו מלכות, "שמים" תפארת, והיות האדם מקדים שם שמים בכל מעשיו מיד הקליפה מסתלקת משם, אמנם אם לא יהיו מעשיו לשם שמים מיד הרעה קופצת שם ומולכת על הדבר ההוא. ולכן צריך האדם להיות מעשיו לשם שמים במחשבה שישיר מחשבתו בפועל ההוא

וממשיך ומבאר השל"ה הקדוש: וסוד הענין נתבאר בזוהר הקדוש (פרשת משפטים דף ק"ט). וזה לשונו, ואינון דעסקין בתורה ובמצות לשמה דקודשא בריך הוא ושכינתיה, שלא על מנת לקבל פרס, אלא כברא דאיהו מחויב ביקרא דאבוה ואמיה, אתקשיר ואתרשים בעמודא דאמצעייתא ושכינתיה, כאלו ביה הוה חד. ומאן דאית ביה תורה בלא מצוה או מצוה בלא תורה, כביכול כאלו הוה בפרודא, אבל בדא ודא כאלנא דאנפוי מתפרדין לימינא ולשמאלא ואילנא יחודא דתרווייהו באמצעייתא, עד כאן לשונו של הזוה"ק.

וממשיך השל"ה הקדוש: ומצאתי בספר כנפי יונה (חלק ד' סימן י"ט), המצוה המזדמנת לחסדם כל שעה, שלא נקבעה להן ברכה מיוחדת, כגון צדקה וגמילות חסדים והדור פני זקן וכל כיוצא בהן, וכן פעולות הרשות שאדם צריך לכוון בהם לשם מצוה, לקיים בעצמו קרא (משלי ג', ו'), בכל דרכיך דעהו. באלה אמרו כי טוב לצרף אל הכוונה והמעשה תיקון הדיבור גם כן, שיאמר הריני עושה כך לקיים מה שנאמר כך וכך, ויאמר הפסוק שבו נצטוונו על אותה פעולה, והכוונה הכוללת שהיא לעבוד את ה' היא היחוד עצמו, עד כאן לשונו. ותמיד יהיה כוונתו שעושה זו המצוה כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו, כי נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו.

מעלת נוספת הקיימת באמירת "לשם יחוד", היא הכנה למצוה שאינו בא לקיים את המצוה בפתאומיות. וכמו שכתב הרמח"ל בספרו מסילת ישירים (פרק י"ז) וז"ל: ומן המעשים המדריכים את האדם לבוא לידי מידה זו (- מידת הטהרה), הוא ההזמנה לדברי העבודה והמצוות, והיינו, שלא יכנס בקיום המצוה בפתע פתאום שאין דעתו עדיין מיושבת עליו ויכולה להתבונן במה שהוא עושה, אלא יזמין עצמו לדבר, ויכין לבו במתן עד שיכנס בהתבוננות ואז יתבונן מה הוא הולך לעשות ולפני מי הוא הולך לעשות, שהרי בהיכנסו בעיון הזה, קל הוא שישליך מעליו הפניות החיצוניות ויקבע בלבו הכוונה האמיתית הרצויה. ותראה (ברכות ל:) שהחסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם תפלתם ואחר כך מתפללים, כדי שיכוונו לבם למקום. ובודאי שלא היו פונים שעה אחת לשתלה, אלא מתכוונים ומכינים לבם לתפלה שהיה להם להתפלל, ודוחים מעליהם המחשבות הזרות ומתמלאים היראה והאהבה הצריכה, ואומר (איוב י"א): אם אתה הכינות לבך ופרשת אליו כפיך. ע"כ.

"לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה":

ביאור מילים אלו, הקב"ה אורו גדול מאוד ואין בני האדם יכולים להשיגו, לכן שם בבואה של האור שלו הדומה לאור הלבנה, והוא אור השכינה שנמצאת אצלנו בכל אחד ואחד מאיתנו, וכשהיודי מקיים מצוה מתעוררת השכינה ועולה ומתחברת עם הקב"ה, ועל ידי זה הרחמים גוברים בעולם ויורד שפע גדול. כי כל הסיבות לצער ולייסורים שיש בעולם, מחמת העוונות שלנו שבזה אנו בונים מחיצה ואין השכינה יכולה לעלות אל הקב"ה והיא דומה ליונה, שעל ידי העוונות קצצו את כנפיה, ואינה יכולה להשפיע אור להקב"ה שישפיע רחמים לעולם.

"בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו":

והיינו, "דחילו" פירושו בארמית: יראה ופחד, והיינו שאני מפחד שמא לא אתפלל כהוגן או שמא לא אקיים את המצוה כהוגן. מאידך "רחימו" פירושו, אהבה, היינו שאני שמח ומאושר שהקב"ה זיכה אותי לעבוד אותו יתברך.

וכך כתב השל"ה הקדוש (מסכת יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר): כדי להתעורר לקיום המצות בשלימות ותמימות, אעתיק דברי אחד קדוש מדבר, והוא בעל ספר החידים (בהקדמה למצוות), ויש לי להקדים כל התנאים שאדם צריך לזוהר בכל מצוה ומצוה לעשותה כהלכתה, כדי שתקובל לרצון לפני מלכנו ויצרינו יתברך, ולא ניעול בכיסופא לעלמא דאתי. התנאי הראשון שנעשה כל מצוה ומצוה בכוונה לצאת ידי חובותינו, כדפסק הר"ף והרמב"ם והרמב"ן מצות צריכות כוונה. התנאי השני והשלישי, לעשות המצוה ביראה ובאהבה רבה, כדאמר רבי שמעון בן יוחאי (תקוני זוהר תיקון י' כה:), כל פקודא דלאו איהי בדחילו ורחימו לאו פקודא היא. התנאי הרביעי, השמחה הגדולה במצוה, דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו, דורנא הוא דשדר ליה הקדוש ברוך הוא, ולפי רוב השמחה יגדל שכרו. וכן גילה הרב החסיד המקובל מוה"ר ר' יצחק אשכנזי ז"ל לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית. ואמר דהיינו דכתיב (דברים כ"ח, מ"ז), תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, פירוש מרוב כל, מכל מיני תענוגים שבעולם ומכל זהב ופז רב ואבנים טובים ומרגליות. ע"כ.

בשם כל ישראל":

כתב בספה"ק נועם אלימלך (פרשת דברים): כי הטעם למה שאנו אומרים קודם כל עבודתינו ותפילתינו לשם יחוד כו' בשם כל ישראל והכוונה היות שאין צדיק בארץ כו' ואם כן האיק יכול לעשות איזה דבר קדושה באבריו כיון שנעשה בהם איזה עבירה חלילה ונפגם אותו האבר ואיק יכול להשרות עליו קדושת העובדא והיא אך שהתיקון לזה הוא במה שכולל עצמו עם כללות ישראל כי

יש עולם הנקרא כל ישראל והעולם ההוא שלם בלי שום פגם כי הכללות ישראל הם הצדיקים כמ"ש ועמך כולם צדיקים ואם כן אף שהפרטים חוטאים לפעמים אבל הכללות הם תמיד קיימים בקדושתם ואין שטן ואין פגע רע בהם חלילה ותמיד צורתם חקוקה למעלה והוא הנקרא בספרי קודש אדם קדמון ושם אין שליטה לחטא כלל והאדם מקשר עצמו שם בהתכללות ההיא ואז אותו האבר נקשר בכללות ונתקן בקדושה עליונה ואז יכול לעשות המצוה או העובדא ההוא וזה עצה אחת. עכ"ל.

עוד הסבר מהו "בשם כל ישראל", כל נשמות ישראל מחוברים באילן אחד גדול וקדוש והוא עץ החיים שבתוך גן עדן, עץ זה יוצאים ממנו גזעים ומכל גזע ענפים שונים ומכף ענף עלים, וכל נשמה היא עלה אחד מכל האילן הגדול הזה, ועל ידי שיהודי מקיים מצוה גורם להאיר את כל האילן ולהשפיע על כל כלל ישראל. ויש אחד שיש בכוחו להאיר רק לעצמו אבל כשמוסיף ואומר "בשם כל ישראל" הוא מאיר בנשמות ישראל כולם ובפרט בנשמות שהם בשורש שלו.

וכן מאידך אדם העושה עבירה יכול להיות אדם יחיד, עשה איזו עבירה כלשהי ופגם לכל עם ישראל.

"עם כל המצוות הכלולות בה":

כיון שבתפילה מקיים כמה וכמה מצוות, מצות תפילה שנאמר "ולעבדו בכל לבבכם" ומצות הודאה לה', וכן מצות קדושה שלפי שיטת האר"י הקדוש מקיים בזה מצוה מהתורה של "ונקדשתי בתוך בני ישראל", והכהן מקיים מצות עשה של ברכת כהנים ועוד מצוות, לכן אומרים "עם כל המצוות הכלולות בה".

"ויהי נעם":

לפני כל תפילה או לימוד תורה אומרים את הפסוק: "ויהי נעם ה' אלהינו עלינו מעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה".

מסביר הזוה"ק (בפרשת יתרו דף צ"ג, הביאו רבינו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי פרשת וישלח), ואי אזדמא ליה עובדא ויכוין ביה זכאה איהו, ואע"ג דלא מכויין ביה זכאה איהו דעבד פקודא דמריה, אבל לא אתחשב כמאן דעביד רעותא וכו' על דא צלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו', מאי כוננה עלינו, כוננה ואתקין תיקונין לעילא כדקא יאות, עלינו, אע"ג דלית אינן ידעין לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודי, מעשה ידינו כוננה למאן לההוא דרגא דאצטרך לאתתקנא וכו' ע"ש.

והיינו, זכאי האדם שנזדמנה לו מצוה ומקבל שכר עליה גם אם עשה אותה שלא בכוונה, אבל אם עשאה בכוונה שכרו גדול יותר ואם עשאה לשם שמים, שכרו עוד יותר גדול. ועל כך התפלל דוד המלך: "ויהי נעם ה' אלהינו עלינו", היינו מבקשים מהקב"ה שיתן לנו עזרה להשלים את המצוה בשלימותה במחשבה דיבור ומעשה.

ומסיים: "ומעשה ידינו כוננה עלינו", בזה הוא מבקש שיצליח להשלים את מעשה המצוה, שפעמים קורה איזה אונס ואינו זוכה לסיים את המצוה.

ומסיים: "ומעשה ידינו כוננה", היינו שהמלאך הנברא מהמצוה יהיה שלם, ולא יהיה חסר יד או רגל, כאשר האדם לא קיים את המצוה בשלימותה, ועל כך אנחנו מבקשים: "ומעשה ידינו כוננה".

עוד יש לפרש מהו "ויהי נעם ה' אלהינו עלינו", "נעם" מלשון נעימות, שאנו מבקשים מהקב"ה שנגיש את השמחה מהמעלה שזכינו לה לעמוד ולהתפלל או לקיים מצוות לפניו יתברך.

וכמו שכתב בשער הכוונות (דרושי ברכת השחר ב:): אסור לאדם להתפלל תפילתו בעצבון, ואם נעשה כך אין נפשו יכול לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפילה. אמנם בעת שמתודה הוידוי ומפרט חטאיו אז טוב להתעצב בלבד, אבל בשאר התפילה נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבותו, אבל צריך להראות לפניו יתברך הכנעה גדולה באימה ויראה, אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה בכל האפשר כדמיון העבד המשמש את רבו בשמחה יתירה, ואם משמשו בעצבות עבודתו נמאסת לפניו, וכמעט שעיקר המעלה והשלמות והשגת רוח הקודש תלויה בדבר זה, בין בעת תפילתו ובין כשעושה איזה מצוה משאר המצוות וכמו שאמר בגמרא מההוא דהוה קבדח טובא כו' ואמר תפילין קא מנחנא. ואל תבוז לענין זה כי שכרו גדול מאוד. ע"כ.

לכן מן הראוי לבקש מהקב"ה, שזוכה לשמחה קודם התפילה או קודם קיום המצוות, שנגיש את המעלה בה זכינו לעמוד ולהתפלל לפני בורא עולם, ועל ידי זה יועיל לו לקבלת התפילה.

וכעין זה פירש מרן החפץ חיים (על התפילה עמ' 46) את הפסוק בדה"י (א' ט"ז י') "ישמח לב מבקשי ה'", והקשה, היה לו לומר "שבקשו את ה'" בלשון עבר ולא בלשון עתיד, שהרי אם עדיין לא בקשו אז מה שייך ישמח לב? וביאר, שמוכח מהפסוק כי אפילו אותם בני אדם שאף מבקשים את ה', כלומר שעדיין הם מבקשים לעשות מצוה והם בבחינת מבקשים לבד, אע"פ כן, כבר ראויים הם שישמח לבם, כי הקב"ה רוצה בהם ובקרבתם ומעלה עליהם כאילו היו כבר קרובים ממש. ע"כ.